بەناوی خودای بەخشندە و میهرەبان

بەناوی گەلەوە

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پاڵپشت بە حوکمی بڕگەی (١)ی ماددەی (٥٦) لە یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو و بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی (٧٧) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، و لەسەر داوای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان، پەرلەمانی کوردستان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (١٣)ی ڕۆژی ٢٠٢١/٥/١٨ ئەم یاسایەی پەسەند کرد:

یاسای ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠٢١

یاسای وەزارەتی کارەبا لە هەرێمی کوردستان - عێراق

پێناسەکان

ماددەی (١)

بۆ مەبەستی حوکمەکانی ئەم یاسایە، ئەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریان دەگەیەنن:

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان - عێراق.

دووەم: وەزارەت: وەزارەتی کارەبای هەرێم.

سێیەم: وەزیر: وەزیری کارەبای هەرێم.

چوارەم: ئەنجومەن: ئەنجومەنی وەزارەت.

پێنجەم: بەرهەمهێنان: بەرهەمهێنانی وزەی کارەبا.

شەشەم: گواستنەوە: گواستنەوەی وزەی کارەبا بە هێلی (٣٣) کیلۆ ڤۆڵت بەرەو سەر.

حەوتەم: دابەشکردن: دابەشکردنی وزەی کارەبا لە ڕێگەی تۆڕی ناوەندیی لە هێلەکانی (٠.٤/٣٣)، (٠.٤/١١) و(٠.٤) کیلۆ ڤۆڵت بەرەو خوار.

هەشتەم: وزە: وزەی کارەبا

نۆیەم: کۆنترۆڵ: کۆنترۆڵی سەر تۆڕەکانی کارەبای هەرێم.

دەیەم: هاوبەشەکان: هەر بەشداربوویەك کە گرێدراوی تۆڕەکانی کارەبا بێت بە مەبەستی وەرگرتنی وزەی کارەبا لە ڕێگای پێوەری کارەباوە.

یازدەیەم: تۆڕەکان: پێکهاتەکانی کارەبا لە هەردوو سێکتەری گواستنەوە و دابەشکردن، دەگرێتەوە.

دوازدەیەم: وێستگەکانی بەرهەمهێنان: سەرجەم وێستگەکانی بەرهەمهێنانی کارەبا لە هەردوو کەرتی تایبەت و گشتی.

ئامانجەکان

ماددەی (٢)

ئامانجەکانی ئەم یاسایە بریتین لەمانەی خوارەوە:-

یەکەم: پەرەپێدانی وزەی کارەبا بە گوێرەی پێداویستییەکانی کۆمەڵگە و ئابووری نیشتمانی.

دووەم: هاندانی وەبەرهێنانی ناوخۆیی و بیانی لە بواری کەرتی کارەبادا.

سێیەم: پاڵپشتی کردن وهاندانی فرە سەرچاوەیی وزەی کارەبا.

چوارەم: ڕێکخستنی گشت چالاکییەکانی پەیوەست بە کارەبا لەبواری بەرهەمهێنان، کۆنترۆڵ، گواستنەوە، دابەشکردن و بەکارهێنان، بەجۆرێك کارایی و بەردەوامی بەرهەمهێنانی وزەی کارەبا و پڕکردنەوەی خواست مسۆگەر بکات، لەگەڵ زامنکردنی پاراستنی ژینگە و گەیاندنی وزەی کارەبا بۆ هەموو شوێن و ناوچەیەکی هەرێمی کوردستان.

پێنجەم: ڕێگەگرتن لە بەهەدەردانی کارەبا وقۆڕخکاری و بەدەستەوەبوونی (تحكم) نرخەکان.

شەشەم: پێبژاردنی زێدەڕۆیی بۆ سەر تۆڕەکانی کارەبا.

پێکهاتەکانی وەزارەت

ماددەی (٣)

یەکەم: وەزارەت پێکدێت لە:-

١- وەزیر: سەرۆکی باڵای وەزارەتە و بەرپرسە لە جێبەجێکردنی ئەرك و ئاراستەکردنی سیاسەت و سەرپەرشتی و چاودێریکردنی کارەکانی، لە ڕێگای بڕیار و فەرمان و ڕێنماییەکان، لە گشت ئەو بابەتانەی پەیوەندارن بە ئەرك و پێکهاتە و دەسەڵاتەکانی وەزارەت و سەرجەم کاروباری تەکنیکی و دارایی و کارگێڕی، و وەزیر دەتوانێت بەشێك لە دەسەڵاتەکانی لە چوارچێوەی یاسای وەزارەت بە بریکاری وەزارەت و بەڕێوەبەرە گشتییەکان بسپێرێت.

٢- نووسینگەی وەزیر: فەرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبەر بەڕێوەی دەبات، کە لانیکەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت و ژمارەیەك فەرمانبەر یارمەتی دەدەن.

٣- بریکاری وەزارەت: یارمەتی وەزیر دەدات لە سەرپەرشتیکردنی کاروباری وەزارەت لە چوارچێوەی ئەو دەسەڵاتانەی وەزیر پێی دەسپێرێت، بەو مەرجەی لانیکەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بێت و خاوەن شارەزایی بێت.

٤- ژمـارەیەك ڕاوێژكـار زیـاتر نەبـن لە (٤) چـوار كەس، بەو مەرجەی هەر یەكێكیـان لانـیكەم هەڵگری بڕوانامەی زانكۆیی بەرایی بێت و خاوەن شارەزایی بێت.

٥- بەڕێـوەبەرایەتی گشـتی دیـوان: بەڕێـوەبەرێكی گشـتی بەڕێـوەی دەبـات، بەو مەرجەی لانـیكەم هەڵگری بڕوانامەی زانكۆیی بەرایی بێت لە یاسا یان كارگێریی و خاوەن شارەزایی بێت.

٦- بەڕێـوەبەرایەتی گشـتی بەرهەمهێنـانی وزەی كارەبـا: بەڕێـوەبەرێكی گشـتی بەڕێـوەی دەبـات، بەو مەرجەی لانیكەم هەڵگری بڕوانامەی زانكۆیی بەرایی بێت لە ئەندازیاریی و خاوەن شارەزایی بێت.

٧- بەڕێوەبەرایەتی گشتی گواستنەوەی وزەی كارەبا: بەڕێوەبەرێكی گشتی بەڕێوەی دەبات، بەو مەرجەی لانیكەم هەڵگری بڕوانامەی زانكۆیی بەرایی بێت لە ئەندازیاریی و خاوەن شارەزایی بێت.

٨- بەڕێوەبەرایەتی گشتی دابەشكردنی وزەی كارەبا: بەڕێوەبەرێكی گشتی بەڕێوەی دەبات، بەو مەرجەی لانیكەم هەڵگری بڕوانامەی زانكۆیی بەرایی بێت لە ئەندازیاریی و خاوەن شارەزایی بێت.

٩- بەڕێوەبەرایەتی گشتی پلاندانان: بەڕێوەبەرێكی گشتی بەڕێوەی دەبات، بەو مەرجەی لانیكەم هەڵگری بڕوانامەی زانكۆیی بەرایی بێت لە ئەندازیاریی و خاوەن شارەزایی بێت.

١٠- بەڕێـوەبەرایەتی گشـتی كاروبـاری وزە: بەڕێـوەبەرێكی گشـتی بەڕێـوەی دەبـات، بەو مەرجەی لانـیكەم هەڵگـری بڕوانـامەی زانكـۆیی بەرایـی بێـت لە ئەنـدازیاریی كـارگێریی، ئـابووریی یـان بازرگانی و خاوەن شارەزایی بێت.

دووەم:

١- لە هەر پارێزگـایەك و ئیـدارەیەكی سـەربەخۆ لە هەرێـم، بەڕێـوەبەرایەتییەكی گشـتی كارەبـا پێكدەهێنرێت و هەر یەكێكیان خاوەن كەسایەتی مەعنەوی دەبێت.

٢- هەر بەڕێوەبەرایەتییەكی گشتی هاتوو لە خاڵی (١)ی ئەم بڕگەیە، لەلایەن بەڕێوەبەرێكی گشـتی بەڕێوە دەبرێت، كە لانیكەم هەڵگری بڕوانامەی زانكۆیی بەرایـی بێـت لە ئەنـدازیاریی و خـاوەن شـارەزایی بێـت و فەرمانبەرێـك بە پـلەی یاریـدەدەری بەڕێـوەبەری گشـتی یـارمەتی دەدات كە لانیكەم هەڵگری بڕوانامەی زانكۆیی بەرایی بێت لە بواری كارگێریی یان یاسـا یـان ئەنـدازیاریی و خاوەن شارەزایی بێت.

ئەرکەکانی وەزارەت

ماددەی (٤)

وەزارەت ئەم ئەرکانەی خوارەوە لە ئەستۆ دەگرێت:-

یەکەم: بەرهەم هێنان، گواستنەوە، دابەشکردنی کارەبا، دامەزراندن، بەگەڕخستن و چاککردنەوەی وێستگەکان (بەرهەم هێنان، گۆڕین) و تۆڕەکانی کارەبا.

دووەم: بەگەڕخستنی تۆڕەکانی کارەبا بە شێوەیەکی زانستیانە بە پێی ستاندەرە نێودەوڵەتییەکان لە ڕێگەی دامەزراندنی سیستەمی گەیاندن بۆ مسۆگەرکردنی پارێزگاریکردن لە پێکهاتەکانی تۆڕەکانی کارەبا و کەمکردنەوەی تێچووەکان.

سێیەم: دەستەبەرکردنی بەرژەوەندی گشتی، کۆنترۆڵکردنی بەکاربردنی کارەبا، مسۆگەرکردن و دابینکردنی کارەبا و کەمکردنەوەی بەهەدەردانی مافەکانی وەزارەت لە ڕێگەی دامەزراندنی پرۆژەی تۆڕی زیرەك.

چوارەم: دیاریکردنی نرخەکانی کارەبا لەلایەن وەزیر بە ڕەزامەندی ئەنجومەن و بەرزکردنەوەی بۆ ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم بۆ ڕەزامەندیدان لەسەری، بەمەرجێك ئەو بارودۆخ و گۆڕانکارییانەی لەسەر تێچووی کارەبا و بژێوی هاوڵاتیان و ئابووری هەرێم ڕوودەدەن لەبەرچاو بگیرێن.

پێنجەم: بەرزکردنەوەی ئاستی بەرهەمهێنانی وزەی کارەبای پاك بۆ پێداویستییەکانی بەرژەوەندی گشتی، و مۆڵەتدان بە کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنانی کارەبا لە سەرچاوە نوێبووەکان لەگەڵ ڕەچاوکردنی یاسا و پێڕەو و ڕێنماییە بەرکارەکان.

شەشەم: گرتنەبەری ڕێکاری پێویست بۆ پاراستنی ژینگە و دەستەبەرکردنی سەلامەتیی و تەندروستی گشتی.

حەوتەم: ڕێکخستنی میلاکی پێویست و پەرەپێدانی توانای فەرمانبەران لە ڕێگەی ناوەندیی ڕاهێنانی پیشەیی بەهاوکاری لەگەڵ دامەزراوە فێرکارییە ئەکادیمییەکان و ناوەندە پسپۆڕەکان یان ڕێکخراوە ناوخۆیی یان نێودەوڵەتییەکان.

هەشتەم: پێدانی مۆڵەت و گرێبەست کردن لەگەڵ کۆمپانیاکانی پسپۆڕ لە کەرتی تایبەت بۆ بەگەڕخستن، چاککردنەوەی وێستگەکانی (بەرهەم هینان و گورینی کارەبا) و تۆڕەکانی گواستنەوە ودابەش کردن و هاوردەکردن و هەناردەکردنی وزە.

نۆیەم: هەماهەنگیکردن لەگەڵ وەزارەت و لایەنە پەیوەندارەکان بە چالاکیەکانی وەزارەت و کارکردن لەسەر ڕێنوێنی بەکاربردنی وزەی کارەبا لە ڕێگەی دانانی سیاسەت و ڕێنمایی و هاندانی بەکاربەران بۆ ئەم مەبەستە.

دەیەم: پێشکەشکردنی پێشنیار بە ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم بەمەبەستی پەرەپێدانی کەرتی کارەبا لە هەرێم.

یازدەیەم: نوێنەرایەتیکردنی هەرێم لە ڕێکخراو و کۆنفرانسە نێودەوڵەتی و هەرێمایەتییەکانی تایبەت بە کەرتی وزەی کارەبا.

دوازدەیەم: هەماهەنگی و تەواوکردنی یەکتر لەگەڵ وەزارەتەکانی هەرێم و وەزارەتە ئیتیحادییەکان.

سێزدەیەم: ئەنجامدانی کڕین و فرۆشتن ولێکدەرکردن (مقاصة) بۆ وزەی کارەبا بەپێی پێویست و بەرژەوەندی گشتی.

ماددەی (٥)

یەکەم: وەزارەت بۆی هەیە وایەر و کێبڵ، لەسەر یان لە ژێرەوەی ڕێگە گشتییەکان، یان شەقامەکانی ناوەوە یان دەرەوەی شارەکان ڕابکێشێت و دەتوانێت ستوون دانێت و تونێل لێبدات و کاری دیکەی پێویست بۆ جێبەجێکردنی ئەرك و پرۆژەکانی وەزارەت ئەنجام بدات، لەگەڵ ڕەچاوکردنی ماستەرپلان و پاراستنی ژینگە و تەندروستی گشتی و حوکمەکانی یاسا بەرکارەکان .

دووەم: وەزارەت بە گوێرەی پێویستی پرۆژەکانی، دەتوانێت ببێتە خاوەن زەوی و بەناوی وەزارەتی کارەبا بەپێی یاسا بەرکارەکان تۆمار بکرێت.

سێیەم: وەزارەت پابەند دەبێت بە قەرەبووکردنەوەی هەر کەسێك کە زیانمەند دەبێت لە ئەنجامی چالاکییەکانی و جێبەجێکردنی ئەرکەکانی، بەپێی یاسا بەرکارەکان.

چوارەم: بڕیارەکانی وەزیر شیاوی تانەلێدانە بەپێی یاسای ئەنجومەنی شورای هەرێمی بەرکار.

ماددەی (٦)

یەکەم: هاوبەشەکانی کارەبا بەم شێوەیەی خوارەوە پۆلێن دەکرێن:-

١- یەکەی نیشتەجێبوون (ماڵەکان).

٢- بازرگانی.

٣- پیشەسازی.

٤- کشتوکاڵی.

٥- کەرتی گشتی.

دووەم: وەزارەت دەتوانێت جۆری دیکەی هاوبەشی کارەبا زیاد بکات.

سێیەم: دیاریکردنی جۆری پۆلێنەکان وبنەمای جیاکردنەوەیان بە ڕێنماییەك دیاری دەکرێن کە وەزیر دەریدەکات.

ماددەی (٧)

یەکەم: پێبژاردنی زێدەڕۆیی و دیاریکردنی بڕ و ڕێکارەکەی بە ڕێنماییەك ڕێکدەخرێت کە وەزیر لەسەر پێشنیاری ئەنجومەن و بە ڕەزامەندی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم دەریدەکات.

دووەم: وەزیر، بە ڕەزامەندی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم، دەتوانێت ڕێژەیەك لەو بڕە پارانەی لە پێبژاردنی زێدەڕۆیی سەر سیستەمی کارەبا و تۆڕەکانی وەرگیراون تەرخان بکات بۆ ئەو کەسانەی ڕاسپێردراون بە ئاشکراکردنی زێدەڕۆیی و لابردنیان، و ئەمەش بە ڕێنمایی ڕێکدەخرێت کە وەزیر بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزیری دارایی و ئابووری دەریدەکات.

سێیەم: ئەو کەرەستانەی لە زێدەڕۆیی سەر سیستەمی کارەبا و تۆڕەکانی بەکارهاتوون دەستیان بەسەردا دەگیرێت.

چوارەم: ئەو پێبژاردنانەی کە بەپێی ڕێنمایی هاتوو لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا وەریدەگیرێن، ڕێگر نابن لە سزای توندتری هاتوو لە یاسا بەرکارەکاندا.

پێنجەم: پێویستە لەسەر وەزیر داوای قەرەبووی ئەو زیانانە بکات کە دەرئەنجامی زێدەڕۆیین بەپێی حوکمەکانی یاسا بەرکارەکانی هەرێم.

ماددەی (٨)

یەکەم: ئەنجومەنێك لە وەزارەت پێکدەهێنرێت، بە سەرۆکایەتی وەزیر و ئەندامێتی هەر یەك لە:-

١- بریکاری وەزارەت: دەبێتە جێگری سەرۆکی ئەنجومەن.

٢- ڕاوێژکاران.

٣- بەڕێوەبەرە گشتیەکانی وەزارەت.

٤- نوێنەری هەر لایەنێکی پەیوەندیدار یان شارەزایەکی پسپۆڕ کە وەزیر لە ناوەوە یان لە دەرەوەی وەزارەت دەستنیشانی دەکات، و بەشداری کۆبونەوەکانی ئەنجوومەن دەکات بەبێ ئەوەی مافی دەنگدانی هەبێت.

دووەم: ئەنجومەنی وەزارەت دەربارەی ئەم کاروبارانەی خوارەوە گفتوگۆ دەکات، و بڕیار و ڕێنمایی و ڕاسپاردەی پێویست دەردەکات:-

١- ڕێکخستنی سیاسەتی بەرهەمهێنان، کونترۆڵ، گواستنەوە و دابەشکردنی وزەی کارەبا و دانانی پلانە ستراتجییەکان.

٢- ڕێکخستنی وەبەرهێنان لە بواری کارەبا.

٣- ڕێکخستنی پەیکەر و ئەرك و وەزیفەی پێکهاتەکانی وەزارەت.

ماددەی (٩)

وەزیر، بەگوێرەی پێویستی وەزارەت، دەتوانێت بەشێوەی کاتی، بۆ ئەرك و ماوەیەکی دیاریکراو، گرێبەست لەگەڵ شارەزای خاوەن ئەزموون و پسپۆر لە بواری تایبەت بە وزەی کارەبا، بەپێی ئەو ڕێکسازییانەی لە هەرێم کاریان پێدەکرێت، بکات.

ماددەی (١٠)

ئەو کۆمپانیانەی کە مۆڵەتیان پێدراوە یان گرێبەستیان لەگەڵ کراوە لە بواری بەرهەمهێنانی کارەبا، تەنها بە ڕەزامەندی وەزارەت دەتوانن دەست لە کارەکانیان هەڵبگرن، ئەمەش بە پەیڕەوێك ڕێکدەخرێت کە ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم دەریدەکات.

ماددەی (١١)

یاسای وەزارەتی کارەبای هەرێمی کوردستان ـ عێراق ژمارە (٥)ی ساڵی ٢٠٠٦ هەڵدەوەشێتەوە، وگشت ئەو ڕێنماییانەی کە پاڵپشت بەو یاسایە دەرچوون، ئەگەر ناکۆك نەبن لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە کاریان پێدەکرێت.

ماددەی (١٢)

کار بەدەقی هیچ یاسا و بڕیارێك ناكرێت كە لەگەڵ حوكمەكانی ئەم یاسایە دا ناكۆك بێت.

ماددەی (١٣)

پێویستە لەسەر وەزیر ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێكردنی حوكمەكانی ئەم یاسایە دەربكات

ماددەی (١٤)

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندارەكان حوكمەكانی ئەم یاسایە جێبەجێ بكەن.

ماددەی (١٥)

ئەم یاسایە لە ڕێكەوتی بڵاوكردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی كوردستان)دا جێبەجێ دەكرێت.

هۆیەكانی دەرچواندن

لەبەر بایەخی وزەی كارەبا لەسەر ژیان و تەندروستی گشتی هاونیشتیمانیان، و كاریگەری لەسەر ژێرخانی ئابووری، و ڕێكخستنەوەی كارەكانی وەزارەت بەهۆی گرنگی ئەو چالاكیانەی كەرتی گشتی و تایبەت پێی هەڵدەستن، و بۆ هێنانەدی ئامانجەكانی وەزارەت و بەجێگەیاندنی ئەركەكانی، ئەم یاسایە دەرچووێنرا.

د. ڕێواز فایق حسێن
سەرۆكی پەرلەمانی كوردستان ـ عێراق

یاساکە بە دەرچوو دەژمێردرێ بە تێپەربوونی ماوەی یاسایی دەرچوواندنی بەپێی حوكمی خاڵی (٢)ی بڕگەی (یەكەم)ی ماددەی (١٠)ی یاسای سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان ـ عیراق ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەمواركراو و بڕگەی (دەیەم) لە ماددەی (١٨)ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ـ عیراق.